

РЕЦЕНЗІЯ

на дисертаційну роботу Кукалець Оксани Євгенівни
«Публічна дипломатія КНР в Європі (2012 – 2021 рр.)»,
подану на здобуття наукового ступеня доктора філософії за
спеціальністю 291 – міжнародні відносини, суспільні комунікації та
регіональні студії

У своїй новітній історії Китай пройшов непростий шлях відносин з представниками європейської (західної) цивілізації: «століття приниження й ганьби» колоніальної залежності на рубежі ХІХ – ХХ ст., драматичний розпад імперії, встановлення комуністичного режиму після Другої світової війни, який кардинально змінив формат стосунків країни із зовнішнім світом, «культурна революція» Мао, реформи Ден Сяопіна з встановлення гібридної моделі комуністичного режиму з капіталістичним обличчям. Цей непростий історичний досвід та вкорінені в історичній пам'яті сторінки тисячолітньої імператорської величі кількох китайських династій, стародавнє позиціонування країни як центру всесвіту, лягли в основу цивілізаційного протиставлення Китаю й Заходу, сприяли формуванню самобутньої китайської ідентичності.

Поширення китайської концепції «йти назовні» з 2008 р., ініціатива «Один пояс – один шлях» орієнтували КНР на ширшу співпрацю із Заходом, тому й серед цілей Китаю на 2020-2035 рр. Сі Цзіньпін проголосив покращення участі держави у міжнародній комунікації, «щоб розповісти історії про Китай, представити правдивий, багатовимірний і панорамний погляд на Китай та посилити «м'яку силу» країни». Однак ці амбітні цілі різко контрастують з напругою в американо-китайських відносинах, посиленням так званої «дипломатії воїна-вовка», пандемією COVID-19 й погіршенням іміджу Китаю у багатьох країнах світу. Знизити рівень напруги у відносинах, сприяти позитивному позиціонуванню Китаю в Європі (й у світі) мала публічна дипломатія.

Публічна дипломатія як науковий концепт представлена у численних публікаціях, але безперечна цінність цієї дисертації полягає в тому, що авторка в порівняльному плані проаналізувала західний та китайський підходи до розуміння публічної дипломатії, акцентуючи увагу на вагомих відмінностях у трактуванні (підрозділ 1.2.). Зокрема, на с. 59 йдеться про таке: у Китаї «для позначення дій, направлених на розвиток образу країни за кордоном, використовується термін «зовнішня пропаганда»; «у китайській інтерпретації поняття «публічна дипломатія» є близьким до зовнішньої політики та міжнародних відносин».

У першому розділі авторка наголошує (с. 66), що Китай приділяє незначну увагу культурному чиннику у розбудові іміджу держави. Натомість, більший

акцент робить на просування економічних здобутків та пропагуванні китайської політичної моделі. Дисертантка цілком слушно припускає, що це, відмінне від західного підходу, розуміння «м'якої сили» у поєднанні з такими конфліктними темами як Тибет, права людини, зміна клімату, а згодом і COVID-19 призвело до погіршення ставлення західних країн до КНР.

У другому розділі, аналізуючи систему публічної дипломатії КНР, здобувачка виснує, що попри розмаїття акторів публічної дипломатії, між ними існує неузгодженість у плані стратегічної діяльності. Відтак, комунікаційні заходи не завжди гармонізовані з культурними та обмінними заходами (с. 91). Своєю чергою, це також формує суперечливість образу КНР в Європі. З одного боку, Китай подає себе як країна, що розбудовує гармонійне суспільство, економічно успішну державу, надійного і відповідального члена міжнародної політичної спільноти. З іншого – намагається легітимізувати КПК, недооцінюючи при цьому культурні й безпекові цілі (с. 102), які важливі для Європи.

Досліджуючи медіа-присутність Китаю в Європі для досягнення цілей публічної дипломатії (розділ 3), авторка наголошує, що китайські державні медіа присутні лише в деяких країнах (с. 106) і збільшення медійної присутності здійснюється через придбання європейських медіа (с. 108). «Прагнучи поширювати власну «м'яку силу» за кордоном, Китай здійснює власний вплив і на медійний сектор країн Південно-Східної Європи» (с. 110). Протягом останніх років Китай виступив у ролі організатора різноманітних медійних форумів, мета яких – не лише налагодження співпраці та діалогу між китайськими та європейськими ЗМІ, а й популяризація китайського підходу до журналістики.

Дисертантка обґрунтовує, що Китай більше не сприймає європейські країни виключно як торговельних партнерів, а й як регіон з розвиненими наукою, технологіями та інноваціями. На основі аналізу первинних даних здобувачка виснує, що «очікування європейських країн та інтереси Китаю у розвитку вищої освіти та співпраці у цій галузі співпадають. Як наслідок, ця взаємозалежність створює основу для розвитку співпраці» (с. 120). Проте упродовж останніх років характерною тенденцією освітньої та наукової співпраці між КНР та європейськими країнами є їхня політизація та все більша увага з боку європейських партнерів до викликів, які вони у собі несуть.

Безперечною повизною рецензованої дисертації є дослідження медичної дипломатії як інструменту публічної дипломатії Китаю конкретно у державах Європи (підрозділ 3.4). COVID-19 підірвав імідж Китаю у світі, але Китай доклав зусиль, щоб боротьба з цим викликом посприяла покращенню сприйняття КНР. У цьому контексті, Китай грав не зовсім «за правилами», бо позиціонував СС як недієву, слабку структуру й на цьому тлі подавав себе як ефективного «рятівника» принаймні окремих країн. «Китай налагодив

розгалужену систему акторів та каналів, через які надавалася допомога. Здійснювалася співпраця на рівні уряд-уряд, на субнаціональному рівні між місцевими урядами, а також надавалася допомога недержавними установами та приватними фірмами» (с. 156).

Дослідниця довела, що упродовж 2012 – 2019 р. образ Китаю в країнах Європи залишався суперечливим (розділ 4): європейцям приємно подорожувати Китаєм, їм подобається китайська історія й культура, вони згодні здійснювати інвестиції; але європейці сприймають Китай як надто політизований, асоціюють Китай з КПК, не бажають жити в країні через забруднення довкілля. Період пандемії негативно вплинув на імідж Китаю; цьому «посприяли» конспірологічні теорії про походження вірусу у помилкові культурні стереотипи (с. 210). Відтак у 2020 – 2021 рр. відбулося стрімке погіршення образу держави та її лідера, що свідчить про «відсутність реалістичного та зваженого сприйняття азійської країни у Європі» (с. 216).

Логічно визначивши і аргументувавши мету й завдання, об'єкт і предмет дослідження (с. 26-27), авторка зуміла вибудувати таку структуру дисертації, яка дала змогу отримати низку актуальних наукових висновків.

Результати напрацювань і особистої участі Кукалець О. Є. в цих дослідженнях викладені у 3 статтях у наукових фахових виданнях України, у 2 статтях у наукових періодичних виданнях, що входять до наукометричної бази даних Scopus, та 3 постконференційних публікаціях.

Не применшуючи позитивного враження від рецензованої роботи, зауважимо, що предмет дослідження здобувачки зумовлює низку дискусійних положень, що вимагають подальшого обговорення:

1. Авторка наводить широке коло потрактувань концепту «публічна дипломатія» (підрозділи 1.1 й 1.2), але бракує саме авторської позиції з цього питання.

2. У підрозділі 2.1 дисертантка аналізує акторів публічної дипломатії Китаю. А Інститут Конфуція не можна вважати актором? Про нього мова йде у підрозділах 2.2 й 3.3, але дослідниця називає його «інструментом» китайської публічної дипломатії (с. 99).

3. У підрозділі 3.2 пані Кукалець зазначає, що Китай домінує за кількістю студентів, які навчаються за кордоном. На думку авторки, це позитивний чи негативний чинник для Китаю?

4. Чи відіграє гастродипломатія якусь роль в культурній дипломатії Китаю (підрозділ 3.3)?

5. Сучасні інформаційно-комунікаційні технології проникають і в дипломатичну діяльність. Новітнім різновидом є віртуальна дипломатія, яку також вважають інструментом публічної дипломатії. Чи використовують китайські дипломати соціальні мережі? Чи відкриває Китай віртуальні посольства?

6. На с. 94 авторка веде мову про те, що «КНР також прагне, щоб її сприймали як надійного і відповідального члена міжнародної політичної спільноти, який здатний і хоче робити вклад в підтримку глобального миру». В умовах російсько-української війни чи можна робити якісь прогнози стосовно реальної участі Китаю у мирному процесі?

Однак, це – питання дискусійного характеру. Водночас глибина теоретичних узагальнень, логіка й послідовність обґрунтувань, висвітлення в наукових публікаціях свідчать про високий науково-теоретичний рівень здобувачки, оволодіння методологією наукового аналізу, глибоке розуміння досліджуваної проблеми.

Дисертаційна робота Кукалець Оксани Євгенівни на тему «Публічна дипломатія КНР в Європі (2012 – 2021 рр.)» відповідає вимогам «Про затвердження порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12.01.2022 р. № 44, які висуваються до дисертацій, а її автор заслуговує на присудження наукового ступеня доктора філософії зі спеціальності 291 «Міжнародні відносини, суспільні комунікації та регіональні студії».

Рецензент:

доктор політичних наук, професор,
професор кафедри міжнародних
комунікацій та політичного аналізу
Волинського національного
університету імені Лесі Українки

Наталія КАРПЧУК

Секретар університету
С. С. С.